

FIGYELŐ

AZ EGYHÁZJOGI FORRÁSOK KIADÁSA

MIVEL nem regényt írok, mindjárt megmondhatom, hogy e sorok tulajdonkép Serédi Jusztinián bíbornokkal, Magyarország hercegprímásával foglalkoznak. Az alkalmat pedig erre az írásra az adja, hogy nemrég jelent meg az 1917. évi egyházi törvénykönyv forrásainak ötödik kötete. Ez maga 1115 oldalt ölel fel. Ennek is, mint az előző négynek címlapján ez áll: cura Eminentissimi Petri Card. Gasparri, ha azonban a címlap mindent el akarna árulni, akkor még ennek is rajta kellene állani: et laboré Eminentissimi Justiniani Card. Serédi. Ennek a „Laborénak, ennek a hihetetlenül nagy és kemény munkának a képét akarják e sorok nagy vonalakban megrajzolni.

A napvilágot látott öt hatalmas kötet, valamint a még következők tulajdonképpen annak a 26.000 idézetnek, utalásnak az anyagát tartalmazzák, melyek a törvénykönyv nagyobb kiadásaiban, mint „fontium annotationes ab Eminentissimo Petro Card. Gasparri“ vannak feltüntetve. Sem a jegyzetek, sem pedig az ezekben jelzett anyagot nyújtó forráskötetek nem tartoznak a hivatalos törvénykönyvhöz, hanem annak tudományos kiegészítését teszik. Keletkezésük azonban s ennek folytán tudományos megértésük is, a legszorosabban összefügg a Codex Juris Canonici születésének történetével, azzal a nagyszabású és nem egy tekintetben páratlanul álló törvényredakcionális munkával, mellyel Róma a XX. század elején a maga új törvénykönyvét megteremtette.

A római civilizáció legnagyobb dokumentuma a Corpus Juris Civilis. Ez viharállóbb mint a Colosseum elpusztíthatatlan falai, kevésbé kopik, mint a légiók országútjai, művészebb Caracalla thermáinál és átfogóbb, mint a klasszikus írók ránk maradt valamennyi munkája. A középkor Egyházában megvolt a nagyszerű bátorság és a bámulatos szellemi erő, hogy a római Imperium örök emléke mellé odaállítsa az általa teremtett világnak, a keresztény civilizációnak a nagy dokumentumát, a Corpus Juris Canonici-t. A pendant odaállítása a legteljesebb mértékben sikerült. Amit a XIII. század érzett, azt a mai tudomány mint ítéletét hirdeti: a középkori Egyház törvénykönyve mindenben méltó párja a római Corpus Juris Civilisnek; a kettő együtt, a ius utrumque adja a mai napig minden jogtudomány egyedül lehetséges alapjait. Az újkor bevezető századának utolsó évtizedeiben felmerült Rómában (XIII. Gergely 1572—1585, V. Sixtus 1585—1590, VIII. Kelemen 1592—1605 és V. Pál 1605—1621) a vágy, hogy egy összefoglaló redakcionális munkával folytassák a középkor nagyszerű kodifikációs művét. Sokat dolgoztak, fényes tervet készítettek, de a munka törvénykönyvvé kiérni nem tudott. A sok energiát felemésztett, eredménytelen kísérlet után évszázadokra elnyugodott a római kodifikáció gondolata. Csak a vatikáni zsinat, helyesebben szólván annak előkészületei hívták fel élesen Róma figyelmét egy új törvénykönyv szükségére. De az „iniquitas temporum“, az egyházi életet mindenütt övező

ellenséges atmoszféra mellett a gondolat nem igen tudott testet öltetni. I. Ferenc Józsefnek Rampolla bíbornok ellen bejelentett vétője 1903. évi augusztus hó 4-én váratlanul Giuseppe Sarto-t, X. Piuszt segítette Péter trónjára. Velence egyszerű lelkű patriarchája világéletében messze távol állott az összegyház kormányzatától. Ebből nemcsak hátrányok és nehézségek származtak pontificatusára, de megvolt ennek a maga jó következménye is. Lelke nem volt megterhelve a curia világában tradicionálisan kialakult nehézségek súlyával. A római szóbeszéd úgy tudja, hogy megválasztásának éjtszakáján azonnal elhatározta, hogy az egyházi jogot kodifikáltatni fogja. Tény, hogy már pápaságának első névünnepén, 1904. évi március hó 19-én elrendelte az új törvénykönyv elkészítését. Az *A r d u m s a n e* motuproprio indította meg az újkor legnagyobb és legnehezebb kodifikációs munkáját, melynek eredménye lett az 1917. évi május hó 27-én közrebocsátott Codex Juris Canonici.

A törvénykönyv szerkesztésével X. Pius, saját elnöklete alatt, tizenhat bíbornokot bízott meg. Ezek közül a munkában azonban tényleg csak öten vettek részt.¹

A szerkesztési munka utolsó szakában negyvenötén voltak, köztük húszan világi papok, huszonketten szerzetesek és hárman laikusok. Rajtuk kívül voltak még külső munkatársak is, ú. n. collaboratorok. A jelek szerint szerepük nem volt jelentős. Forma szerint bevonattak a munkába a földkerekség összes püspökei, a katolikus egyetemek, valamint az egyetemes zsinaton megjelenési joggal bíró szerzetesprelátusok.² Mikor egy-egy főbb részlet elkészült (1912, 1913 és 1914) megküldetett a püspököknek és a fentemlített szerzetesprelátusoknak.

E szerint, vagyis a közrebocsátott hivatalos közlések szerint, az új egyházi törvénykönyv egy megszervezett, nagyszabású kollektív munka eredményeként tűnik fel. A munka lefolyásáról a nyilvánosság számára magánközlemények eddig nem láttak napvilágot. Ha a redakcionális előmunkálatok egész anyaga egyszer a kutatás számára hozzáférhető lesz, az a kép, mely az eddigi hivatalos közlések alapján megalkotható volna, kétségtelenül igen erős revíziót fog szenvedni. A tudós és az ügy iránt érdeklődő körök előtt ez kezdettől fogva elég tisztán állott. „Bizonyos értelemben tehát az egész világ püspökei és szerzetesprelátusai résztvettek a Codex munkálataiban, a tényleges elkészítés azonban csak egy-két, egészen kevés számú személy munkája tehát, akikhez kell számítani mindenképp előtt Gasparri bíbornokot, az egész vállalkozás vezetőjét és irányítóját. A trivialis közmondásnak: sok bába közt elvész a gyermek, megvan a maga igazsága a törvénykészítés nehéz munkájára vonatkoztatva is és kétségtelen, hogy az Egyháznak ma nem volna oly egységes és önmagában lezárt törvénykönyve, ha sok kéz dolgozott volna azon. A katolikus földkerekség képviselőinek formális közreműködése tulajdonképpen eszmei és lélektani jelentőséggel bír“ írta már 1918-ban a nagynevű német kánonista, Nikolaus Hilling.³

A világ köztudatába a kardinálisok, consultorok és collaboratorok nagy tömkelegéből csak Pietro Gasparri neve jutott mint a Codex tulajdonképpeni redactoráé. Gasparri hosszú időn keresztül a párizsi Institut

¹ Archiv für Kath. Kirchenrecht, 1918. 72. 1.; Maroto, Institutiones iuris canonici, 1921. 144. 1. 1. j. Ezek a kardinálisok a bizottság hierarchikus csúcspontját alkották. Az igazi munkások voltak az úgynevezett consultorok. Mindjárt a munka megindításakor negyvenkettőt neveztek ki. Acta Sanctae Sedis, 1903—1904. 603. 1.

² Archiv f. Kath. Kirchenrecht, 1918. 73. 1.

³ U. ott, idézett cikk 73. 1.

Catholique-on volt a kánoni jog professzora. X. Pius 1904. évi március 19-i motupropriója azonban már Rómában találta őt a curia egyik igen jelentős pozíciójában. Mint caesariai címzetes érsek a rendkívüli egyházi ügyek Congregatiójának, a pápai államtitkársággal a legbensőbb kapcsolatban levő szervnek volt a secretariusus, azaz főnöke. A munka megszervezésének a kezdetén az említett tizenhat bíbromokból álló bizottság titkárává ő nevezetett ki és az egész irodai munka az ő Congregációjába utaltatott. 1907-ben elnyeri a bíborosi méltóságot s az előkészítő bizottságnak előadó-jává (Ponens seu Relator) tétetik s eddigi helyére, a titkárságba Eugenio Pacelli, a jelenlegi bíboros-államtitkár kerül. így Gasparri nemcsak tényleg, mint eddig volt, hanem forma szerint is a törvényelőkészítő munkálatok vezére lett. Az ő szerepét és érdemeit a Codex létrejötte körül XV. Benedek pápának a szent Consistoriumban 1916. évi december hó 4-én és 1917. évi június hó 28-án tartott allocutiói magasztalták és adták tudtul a nagyvilágnak. Az első hiteles kiadástól (Acta Apostolicae Sedis, 1917, 9. kötet, II. rész) eltekintve, a törvénykönyv valamennyi római kiadása a címlapján hordja ezt is: Praefatione Eminentissimi Petri Card. Gasparri (fontium annotatione) et indice analytico-alphabetico auctus, azaz: főmagasságú Gasparri Péter bíbromok előszavával, forrásjegyzeteivel és betűrendes tárgymutatójával bővítve.

Gasparriinak, a törvénykönyvelőkészítő-munkálatok vezérkari főnökének megvolt még a maga külön legszűkebbkörű vezérkara is. Ezek között volt kezdettől fogva a belga bencés szerzetes, Pierre Bastien. ő azonban 1909-től kezdve lassanként egészen átadta a maga helyét fiatal, 1908-ban pappá szentelt magyar rendtársának, Serédi Jusztiniának, aki hivatalosan is consultorrá nevezetett 1913-ban. Rómában mindjobban köztudattá vált, hogy a nagy kodifikátomak, ki 1915-től kezdve a curia legnagyobb pozícióját, a bíboros-államtitkárságot is bírta már, legközvetlenebb és legbensőbb munkatársa az ifjú magyar bencés pap, Don Giustiniano. Az ő legislatív munkásságából a nyilvánosság számára eleddig nem került semmi sem s így sajnos, a tudomány számára még lehetetlen az ő személyes kodifikátori munkájának nagyságát megismerni és méltatni. Hogy azonban ennek a megítélésére minden tekintetben a leghivatottabb férfiú, a világhírű kánonista, X. Pius és XV. Benedek pápák nagy Tribonianusa, Gasparri miként értékelte az ő közreműködését, azt az ő legnagyobb mértékben kivételes, az egyházi pályán párját ritkító emelkedése nemcsak a nagyvilág, de még inkább a kánoni jog tudományának emberei számára is kétségbevonhatatlanul bizonyítja.

Serédi Jusztinián, akárcsak a középkor nagy történetírói és költői, építészai és szobrászai, ezt az ő anonym, tehát az egyéni érvényesülésre való törekvéstől bámulatraméltóan mentes munkáját a Codex Juris Canonici megjelenése után is folytatta, sőt folytatja még ma is. Az egyházi törvénykönyv kizárólagos jelleggel bír, vagyis hatályon kívül helyezte az összes előző törvényeket. A Codex azonban anyagilag igen-igen sokat tartalmaz a régi jogból. Azok a kánonok, melyek anyagilag a régi jogot adják, a törvénykönyv kifejezett rendelkezése szerint ((c 6 n 2° 3°) a régi jog alapján, annak elvei és a belőle származott doktrína és gyakorlat szerint alkalmazandók és értelmezendők. így tehát úgy a gyakorlati jogi élet, mint a kanonisztikus tudomány lépten-nyomon a régi törvények ismeretére és szemmeltartására van utalva. Ezért készített Gasparri (hogy itt megint a tényleges munkából mennyi esett Serédire, azt tudományosan megállapítani nem lehet) az egyes kánonokhoz jegyzeteket, melyek utalnak az anyaggal összefüggő régi törvényekre. Ezek a törvények mind megtalálhatók nyomtatásban. Ezt azonban úgy tessék venni, hogy a zsinati törvé-

nyek megtalálhatók pl. Mansi híres gyűjteményében (*Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*), melynek legújabb párizsi kiadása évek óta folyamatban van, eddig megjelent 56 folio-kötet, a teljes mű körülbelül 78 kötetre fog rúgni. A pápai konstitúciókban levő törvények fellelhetők a Bullariumokban. Azonban pl. az úgynevezett turini Bullarium (1857—72) 24 folio-kötet. Csak egyetlen Congregaciónak, a Congregatio Concilii-nek döntvényei 1908-ig 167 kötetet tesznek ki. Ez a pár példa a régi kánoni jog rengetegétől távolállók számára is eléggé érezteti, hogy a Codex tudományos feldolgozása a vonatkozó régi törvényanyag összegyűjtött kiadása nélkül felmérhetetlenül nagy nehézségekbe ütközik.

Az egybegyűjtött források közlésének nagy jelentősége abban van, hogy ezáltal a törvénykönyv tudományos átértése és feldolgozása igen jelentős mértékben könnyűvé tétetik s meggyorsíttatik. Azonban ez az anyagközlés maga is tudós munkásságnak tekintendő. Ez legjobban kitűnik Serédi Jusztiniánnak egy latin nyelvű cikkéből (*De valore iuridico fontium Codicis Juris Canonici, Jus Pontificum*, 1922. 64. l.), mely a források jogi értékéről szól. Úgy a Codexben levő idézések, valamint a Fontes-ben leközölt idézetek teljesen magánjellegnek, vagyis törvényerővel nem bírnak. A közlés öt szempont szerint történt. 1. A régi jogot tartalmazó kánonokkal kapcsolatos közlések a jogi anyagot a maguk egészében adják. 2. A régi jogot csak részben tartalmazó kánonokra vonatkozó idézések a jogi anyagnak csak vonatkozó részét adják. 3. Jóllehet a büntetőtörvénykönyv (*Liber V.*) a régi jogot teljesen hatályon kívül helyezte, a Fontes-ek mégis hozzák mindazt a régi büntetőjogból, ami a büntett vagy a büntetés fogalmának teljes megértését tudományos szempontból előmozdítja. 4. Sok oly anyagnak a közlése is történik, amely a Codexben csak implidite foglaltatik benn. Ez azért látszott szükségesnek, hogy a régi iurisprudentia anyaga a Codex feldolgozásánál kézhezadassék. 5. A Congregatiók egyes esetre adott döntései ugyan sohasem tartalmaztak objektív jogszabályt, de mégis mutatják a törvény végrehajtásánál megnyilvánuló elveket. Ezért ezekből is közölve van az, ami az új kánonok teljes megértését elősegíti. Ezeknek a magas és szigorúan jogászai elveknek érvényesítése abban a szinte beláthatatlan halmazában a jogi anyagnak, amellyel a források dolgoznak, legelsőrangú tudós kánonista felkészültséget, kivételes iurisprudentiát tételez fel.

A forrásokból öt kötet hagyta el eddig a sajtót (*Codicis Juris Canonici Fontes. Cura Emi Petri Card. Gasparri editi. Róma, I. 1923, 953 l.; II. 1924, 1112 l.; III. 1925, 1057 l.; IV. 1926, 1117 l.; V. 1930, 1115 l.; összesen 3704 forrás*). Ki végezte ezt a nagyszabású editiót? A címlapon Gasparri neve áll és még a gyanúnak sem szabad felmerülni, hogy ez nem teljes joggal történik. E hatalmas kötetek a Codex kánonjaihoz fűzött idézetek anyagát adják, tehát a törvénykönyv redakciós munkájával a legbensőbb kapcsolatban állanak. Minden törvénykönyv előkészítésének munkája a dolog természeténél fogva tulajdonképpen a személytelenség jegyében folyik le. Gasparriának azonban annyira kiemelkedő szerep jutott a római Egyház törvénykönyvének elkészítésénél, hogy amikor a munkálatok még javában folytak, a köztudat már őt tekintette a Codex tulajdonképpeni szerkesztőjének. A törvénykönyvet publikáló XV. Benedek pápának kegye a nyilvánosság számára tett ünnepélyes megnyilatkozásaiban is az ő személyét és munkáját minden mást teljesen háttérbe szorító formában emelte ki. Gasparriának azonban a törvénykönyv elkészítésében, miként láttuk, voltak munkatársai, távolabbi, közelebbi, szűkebb és legszűkebb munkatársai. A Fontes öt kötete több mint ötezer oldalt felölelő nagy munkájában azonban már csak egy munkatársa volt: Don Giustiniano,

a mi Serédi kardinálisunk. Amint a törvénykönyvvel kapcsolatban hivatalosan egyetlen munkatárs munkája sem hozott a nyilvánosság tudomására, éppúgy a Fontes-kiadásnál sem szerepel hivatalosan rajta kívül senki sem. Az ő nagy neve itt azonban igen szerényen jelentkezik. „Cura Petri Gasparri“, Gasparri Péter gondosságából látott napvilágot. Bizonyára tőle származik a források gondolata, s mindazt, amit e kötetek tartalmaznak a törvényelőkészítés munkájában, elsősorban ő dolgozta fel és kétségtelen, hogy az ő kivételesen nagy hatalmi pozíciója nélkül e munka napvilágot nem láthatott volna. A „cura“ szó, mely Gasparri szerepét jelöli, a legtágabb teret engedi munkatársak számára. Ilyen azonban ennél az óriási vállalkozás megvalósításánál egy volt.

Ha egyszer a Codex és a Fontes keletkezésének dokumentumai a tudományos kutatás számára hozzáférhetőek lesznek, a tudomány nagy névtelenségének, Serédi kardinálisnak tudós érdemei meg fogják kapni a maguk méltó, igazi elismerését.

BARANYAY JUSZTIN

NYÍLT LEVÉL SKULTÉTY JÓZSEFNEK

ÖN a tót nemzet legfőbb prókátorának érzi magát s minden erejével azon van, hogy igazolja a volt Felső-Magyarország mai helyzetének jogosságát és életrevalóságát. A történelemben akar útmutatást keresni politikája számára s történetírói tollát politikai érdekei vezetik. S e sajtóságos történelmi-politikai vegyület mögött pillanatról pillanatra felvillannak egy szűk látókörű, türelmetlen és önelégült sovinizmus vonásai.

Valóban: a történetírás égetően fontos nemzeti ügy, a nemzetek és államok közt folyó küzdelem egyik leghatékonyabb eszköze; a közvéleményt irányítani akaró politikus nem mondhat le nagy szuggesztíóiról. Minden történetírás a jelen kérdéseire keres feleletet s minden valamirevaló politikus tudja: történelmi folytonosság nélkül nem lehet politikát csinálni. De vannak történetírók, akik a jelen roppant ígézetében is, sokszor a közvélemény ellenére, keresik, akarják az igazságot és vannak politikusok, akik tanulni akarnak a történelemből.

Ön, úgylátszik, nem tartozik ezek közé.

Abban a csatározásban, melyet már jóideje folytat Iványi Béla szegedi egyetemi tanárral, s melyet, inkább kötelességből és egyre növekvő ellenérzéssel kísértem figyelemmel, három gondolatkör látszik makacsul visszatérni. Az egyik a szláv-tót kontinuitásé, mely szerint „Felső-Magyarországnak körülbelül kétharmadába a magyarok a tizenharmadik századig nem jutottak“; a másik az, hogy a Felvidéken nem volt magyar kultúra; a harmadik, hogy a magyarok elnyomták, kizsákmányolták a tótokat.

Nincs szándékomban vitatkozni, ön szeret az egész tótság nevében beszélni; én sem diákvezér, sem demagóg nem vagyok: nem tudom, van-e jogom az egész magyar ifjúság nevében szólnom Önnel. De legutóbbi röpiratában ismételt hivatkozik rám, rajtam keresztül a magyar ifjúság új szellemére s hogy saját véleménye számára érveket találjon: félremagyarazza vagy félreérti mondataimat. Az igazság és az ön tisztánlátása érdekében szeretném helyesbíteni tévedéseit.

Nem vitatkozom módszerével, mely a történetíró palástjába burkolódik, ha politikáját támadják s a jelen kényszerűségeire hivatkozik, ha mód-

szerességet és történelmi igazságkeresést kérek számon tőle. Történelemmel foglalkozom s tudom, mit jelent a tények kiválogatása, csoportosítása és értelmezése. Ismerem a történetírás örök Gorgiasainak fogásait s egyszer, tréfából, magam is kimutattam: Rómát valóban a kereszténység s nem Nero gyújtotta fel. Egy példát mégis ki kell ragadnom.

A Magyar Szemle 1930 áprilisi számában „Irodalmi életünk feszültségeiről“ szóló cikkemben a következő gondolatmenet áll:

Az egységes Magyarországon „a művelődés és az irodalmi élet gyújtópontja Budapest maradt.“ Trianon után az elszakított részeken megindulnak „azok a törekvések, melyek a részek magyarságának új megszervezésére s az új egységek szellemi autarchiájának kiépítésére irányulnak“.

„Erdély irodalma indult e küzdelemben legtöbb eséllyel. Az elszakított területeken számbelileg legnagyobb, földrajzilag elég egységesen elosztott s alkotóerejében az egész magyarság legértékesebb tömegeire számíthatott. Ennek a magyarságnak megvoltak a maga különböző árnyalatú kulturális gócpontjai, évszázados történelmi hagyományai, sajátos nyelve és kultúrája s polgárságában, kismemességében és parasztságában is élő erdélyi lokálpatriotizmusa...“

„Lényegesen nehezebb a helyzete a kárpátalji magyar irodalomnak. A nagy szláv terület szélén hosszú keskeny szegélyben elhelyezkedő és egyes elszórt szigeteken meggyűlt magyarság kisebb, társadalmi, politikai, világnézeti érdekeiben ellentétes, heterogénebb tömegére kell támaszkodnia Erdély mély hagyománya s összefogó erdélyi otthonérzése nélkül. E földdarab soha önálló magyar kultúrterületet nem alkotott, tradícióját némely táji sajátáson kívül a tótság és magyarság egy-egy centruma, a lassan elmagyarosodott és tótosodott német városok táplálták legfeljebb“.

Őn e gondolatmenetből kiragad egy mondatot, hangsúlyát áthelyezi, összefüggését oly értelemben változtatja meg, mely szerint én elismerni látszom: a Felvidéken nem volt magyar kultúra.

Micsoda módszer ez? Ha én valóban mondtam volna ilyesmit s ha Önben megvolna a sokat emlegetett történetírói igazságérzés, akkor ezért Önnek, mint a felvidéki történelem ismerőjének, engem balga hazugként vagy tudománytalan dilettánsként pellengérré kellett volna állítania. De én összehasonlítottam s az „önálló“ szóra vettem a hangsúlyt: „a Felvidék soha önálló magyar kultúrterületet nem alkotott“: oly értelemben, mint Erdély. Nem volt saját alkotmánya, nem volt fejedelme, székhelye, nem voltak határai és kulturális különbségadata; az egységes magyar állam keretében, a többi országrésszel együtt viselte Hungária sorsfordulásait. S a tizenkilencedik század folyamán már sajnos csaknem teljesen visszafejleszték regionális szervei, városainak magyar királyoktól nyert privilégiumai: Kassa ma is közelebb van Budapesthez, mint Pozsonyhoz.

Mindez azonban elsősorban módszer kérdése; ha rabulista akarnék lenni, fessegethetném azt a logikátlanságot is, mely tagadja a felvidéki kultúra magyar bélyegét s ugyanakkor százados magyar elnyomásról beszél. De e módszervita elterelné a figyelmet az alapkérdésről: arról az erősen érzelmi színezetű történetpolitikai elgondolásról, mely önnek minden mondata mögött meghúzódik. Meggyőződésem, hogy ha részletkérdésekben igazat adnánk is egymásnak, felfogásunk legmélyén gyökerükben ellenkeznek álláspontjaink.

Tegyük fel, bár érvei nem győztek meg, önnek igaza van a marahán-szláv-tót kontinuitás kérdésében s az egykori szláv s a későbbi tót nyelvréteg között nincs ott a magyar és német rétegződés; mit jelent ez? Szlávok voltak az Alföldön is, de hány nép nem tudna történelmi jogot formálni ezen az alapon e veszélyes földre, melyen végig hullámozgottak vagy harcban álltak kelet s nyugat néptömegei? Számunkra nem az a fontos, mily messzire viszik vissza a dunai népek családfájukat, hanem az: mi volt az az állam-

alkotó erő és gondolat, melyik volt az az államszervezet, amelyik egyesítette az itt kavargó, egymás sarkába harapó néptöredékek széthúzó erőit, amelyik oly politikai, gazdasági és kulturális súlyt, erőt adott a Dunamedencének, hogy az évszázadokon át tarthatta egyensúlyban kelet és nyugat hatalmaságait. Vájjon Nagy-Morávia volt ez, mely szilárd államkeretek és szervezet, egységes államgondolat híján félszázadnál alig élt tovább s Szvatopluk halálával egyszerre elomlott? Nem, Szent István s az Árpádok építették ezt az államszervezetet, melynek keretében, Hungária zárt művelődési és gazdasági területén egyneműen s az ország különböző vidékein egymáshoz hasonlóan folyt le a fejlődés s melynek népei és történelme fölé mind tisztább fényvel emelkedett országjelző szimbólumul a magyar szent korona.

Tegyük fel, bár itt sem győztek meg érvei, önnek igaza van: a Felvidéken a XIII—XIV. században s egyes területek azután sem beszéltek magyarul. De vájjon Szent István birodalmában, a Dunamedencében, nem beszéltek-e más nyelveken is, mint magyarul? S lehetséges-e a tudomány mai álláspontján elhiteni valakivel, hogy a nyelv igaz és biztos történelmi kalauz ama régi századok történelmében, melyek elején Szent István intelme az idegenek megbecsülésére figyelmeztette az uralkodót, melyekben német, francia, olasz, görög szó hangzott az előjogokkal védett városokban, melyekben az Árpádok után olasz Anjoukból lettek nagy magyar uralkodók, melyekben Zrínyi kiáltotta a „ne bántsá a magyart“, Martinuzzi politizált Erdélyért, melyekben felvidéki németek, szláv eredetű főpapok, dunántúli és tiszai magyarok egyforma önérettel nevezték magukat „hungarus“-nak? A reformációval a Dunavölgy dúlt térségein is ébredezni kezdett a nemzeti nyelv, de a súlyos következményű szót: „nyelvében él a nemzet“, csak a XIX. század mondotta ki. Tudjuk, ma így van ez s ezen tíz, húsz év nem változtat: a nyelvi gondolat uralkodik apáinkon, ez van a mi vérünkben is. De nép, nemzet, állam: sok értelmű szavak; keleteurópai földünkön sajátos értelmet nyernek. Nyelvében élt-e itt is a nemzet, a regionális autonómiákkal bíró részek szolidaritása? Jelentheti-e a nyelv itt, e sajátos törvényű földön, amit nyugaton jelentett? Önök még öklös, makacs igent mondanak erre, mi már kételkedünk benne s más, régibb és magyar igazságok jegyében keressük sorsunk megoldását.

Valóban: ha a részletkérdésekben igazat adhatnánk is egymásnak, történelmi s politikai szemléletünknek alapjában alig hidalható át köztünk az ellentét. Ön a századforduló polgári liberalizmusának nemzetállam-ideológiájában él: szűk nacionalizmusa kizárólag a nyelvben s a népi ihletű irodalmi művelődésben látja az állameszme legfőbb támaszát és hordozóját. Az az ihlet vezérli, midőn a keleteurópai történelem szellemét éppen úgy félreérti, mint egykor Horvát István és szellemi követői, akik lehettek jó hazafiak, de rossz történetírók voltak. Ezen az alapon áll, midőn helyesnek és igazságosnak tartja „nagy miniszterük“ politikáját, mely előbb a tót jellegnek a csehben való felolvasztásával, azután a német, magyar, rutén népiség ignorálásával akar a múlt századi liberális nacionalizmus szellemében egységes nemzetállamot — cseh szupremácia alatt.

Az ön szellemi ősei s politikai hittársai megírták már e vallás törvénykönyvét és hosszú vitákban élesített fegyvereket halmoztak fel védelmére. Az új még korántsem kész s tele van ellentmondásokkal. De alapérzése határozott: a Dunamedence sorsa megoldhatatlan a nyelvi ihletű nemzetállam gondolatának jegyében. Mi ősi magyar tradíciókhoz térve Hungáriát kezdjük látni, a szentistváni gondolatot: egy állam keretében a dunai népek szolidaritását, melyet nem nemzetiségi politika, hanem közös alkotmány, közös történelmi sors, közös művelődési hagyományok, talán hasonló vérkeveredés és mindenképpen közös gazdasági érdekek kapcsolnak össze.

Ennek alapján állunk, midőn azt mondjuk: Hungária múltjának emlékei nemcsak a magyar nyelvűeké, hanem a tótoké \$ más nyelven beszélőké is: Szent István nem a magyar nyelv szupremáciájának érdekében négyeltette fel Koppányi, de a vajdahunyadi vár sem volt soha román műemlék s Mátyás nem nevezte magát Corvinul-nak; a Felvidék származóitait nem alföldi magyarszavú mesterek faragták, de a Zrínyiek sem csupán a horvátság védelmére viseltek hadjáratot. S ennek a gondolatnak alapján állunk az új Hungáriának kiépítésében, melynek körvonalait éppen e folyóirat hasábjain vázolták fel először,¹

Mi csakugyan másként kezdünk gondolkodni, mint apáink: visszatérünk azok elődeihez, Wesselényit idézzük és Széchenyit, kik érezték, hogy nyugat most eszméit küldi hadseregei helyett, hogy tovább dűlják a Duna-völgyet, helytelenítjük — ha objektívebben értékeljük is és tisztább szándékot is látunk benne, mint ön — a századforduló nemzetiségi politikáját, mely félreismervén e föld törvényét, az egyesítő erők helyett a széthúzókat táplálta, mely ijesztően felduzzasztotta a hazában utazók és hazából élők gyökértelen hadát és elhitte, hogy a névcserre lélekcsere jelenthet, mely a nemzetiségeknek állított iskolákat s az Alföld és Dunántúl nagy magyar tömegeit a Jóisten gondjaira bízta, mely elmulasztott egy igazságos, hasznos telepítési, birtokmegosztási reformot s hagyta, hogy azt Önök és szövetségeseik hajtsák végre, igazság nélkül, embergyilkos sovinizmusuk szolgálatában.

Valóban, igaza van, midőn felfedezi: „állásfoglalásaink revideálása, az új körülmények követelte új gazdasági, állami elhelyezkedés, új irodalmi és művészeti célkitűzés, új magyar ideológia kialakításának szándéka jellemzik az ifjúság egyre hangosabb reformmozgalmait“.

De hogy gondolhatja, hogy ez az ifjúság önt fogja igazolni?

Önök, magyar szóval, szeretnek beszélni a magyar ködevőkről, de nem ugyanazon ködök mérgesebb, fojtóbb légkörében élnek-e? Rákosi Jenő Önöktől sokat emlegetett nemzetiségi politikája, mely tényétet úgylis alig termelt, legalább egy huszonegymillió ország nagy közösségének érdekeit látta s a német imperializmusnak kívánt gátat vetni: az ön szemhatára lezárul Szlovenszko határainál, ön felvonultatja a múlt atrocitásait, melyek csaknem kivétel nélkül nyelvi természetűek s nem akarja látni, hogy mindnek akad párja a „felszabadított“ Szlovenszkóban is, azzal a különbséggel, hogy Önök álmosabban: a gazdasági és politikai élet területén is dolgoznak. Okultak Önök? Hazaárulást pöréikét emlegessem, vagy képromboló kultúr-tényeiket? A magyar egyetem, a magyar iskolák, a magyar színházak és kultúregyesületek ügyét, vagy könyvbeviteli tilalmukat s a „kulturális közleledés“ nem egy gyönyörű példáját? Vagy a népszámlálást dicsérjem s összeszámláljam, hány magyar asszony gyermeke lehet vasúti bakter Önöknél? Chesterton szava jut eszembe: „A régi zsarnokok elég arcátlanok voltak ahhoz, hogy elnyomják a gyengét, de nem voltak elég arcátlanok, hogy prédikáljanak neki“. Az a román fiatalember becsületesebb volt, aki vállalt vont vitáinkra: „Önöknek igazuk van, de mi erősebbek vagyunk“.

Arról a vidékről származom, mely Deák bölcsőjét ringatta, a jog és a becsület nagy harcosáét. Nem vagyok politikus s hogy most írása szóra késztetett, nem akarok azok sorába állni, kik azért beszélnek, hogy elrejtsek gondolataikat. Többnek, jobbnak tartom a világos beszédet.

ön hibásan, ferdítve idézett engem s alap nélkül kereste elvei igazolását a magyar ifjúság új szellemében. Ez nem gondol arra, hogy folytassa a századforduló politikáját, de távol áll attól, hogy elismerje a mai helyzet

¹ Otlík László: Új Hungária felé. Magyar Szemle IV. köt. 1—9. 1.

igazságosságát s észszerűségét. Új világot akar építeni a Dimamedencében, melynek határait természet és történelem embemél nagyobb erői szabták ki. Hisz a magyarság dunai küldetésében s a múlt századok mélyéből mind világosabban szól hozzá a Dunamedence törvénye: az ősi Hungária hagyománya.¹

KERESZTURY DEZSŐ

KÜLPOLITIKAI SZEMLE

— *A tengeri megegyezés válsága — Briand és a kisantant — Leszerelés és nemzetközi adósságok — Rendszerváltozás Romániában — Angol budget és munkanélküliség — Ausztrália pénzügyei —*

AKÁRMILY mélyen gyökereznek is a német-osztrák vámunió tervé-
k nek motívumai s akármióta tartottak is a megvalósítására vonatkozó tárgyalások, a megállapodás közzétételének időpontja kétségtelenül igazolja azt a feltevést, hogy az taktikailag válasznak volt szánva az angol-francia-olasz tengeri megegyezésre. Ennek elsősorban német belpolitikai indokai voltak. A tengeri megegyezés igen mély hatást tett a német közvéleményre s a Brüning-kormány külpolitikai presztízsét a higany fagypontjáig szállította le. A nemzeti szocialisták parlamenti vezére, Goebbels, a berlini Sportpalastban, harmincezer főnyi publikum frenetikus tapsai között mutatott rá arra, hogy íme a „konstruktív” német külpolitika egyetlen sikere az, hogy Németország ismét teljesen izoláltan áll az európai politikában, hogy ismét összehozta a régi antantot, mert elszalasztottá a pillanatot, amikor módjában lett volna Olaszországgal szorosabb egvességet kötnie. Ez után a nagy csapás után a Brüning-kormány egyetlen sakkhúzással helyreállította külpolitikájának becsületét, amidőn bejelentette az Ausztriával kötött megállapodásokat. Igaz, hogy ez a lépés alaposan felkavarta az európai politikát és sokan ezért erősen kétségbevonják a német taktika bölcsességét. Egy eredménye azonban kétségtelenül van külpolitikailag is a német akciónak: a tengeri megegyezés felborulása.

Annak a kérdésnek, hogy 66.000 tonna régi hajóúr pótlására Franciaország megkezdheti-e új hajók építését 1936, tehát a március i-én kötött

¹ Fenti cikkhez még hozzáfűzzük, hogy Skultéty József, a csehektől nyugalomba küldött pozsonyi tót tanár első röpiratával folyóiratunkban Steier Lajos külön cikkben — „Tót harakiri” Magyar Szemle VIII., 1930, 363—374. 1. — részletesen foglalkozott; Skultéty azonban második válaszfüzetében jónak látja Steier Lajos ellenvetéseit ignorálni és — másról beszélni. Aki Steier Lajos adatokra támaszkodó tanulmányai alapján ismeri az elnyomás azon mértékét, melyet a felvidéki magyarok mellett a tótokra is hozott a cseh uralom, az csak sajnálattal látja, miként iparkodik Skultéty görcsösen tartani a magyarellenes frontot, s e törekvésében attól sem riad vissza, hogy legújabb füzetében a csehek felvidéki politikáját egyenesen védelmébe vegye. Állásfoglalása a csehektől való félelemből adódik, akiről immár világos, hogy adott esetben a tót érdekeket is hajlandók saját pozíciójuk mentéséért feláldozni. Ezért van, hogy Steier Lajosnak a cseh-tót viszony e részleteit megvilágító tanulmányait nemcsak hogy Skultéty úr teszi hallatlanná, hanem a tót folyóirat, Slovensky Pohlady egyenesen a Magyar Szemle szerkesztőjét aposztrofálja, hogy ez mint historikus zárja ki Steier Lajost munkatársai köréből, mert Steier cikkei, a tót közlemény szerint, az adatok meghamisításán, rossz idézeteken alapulnak. A Magyar Szemle szerkesztője mint historikus is megnyugtathatja e tót urakat, hogy Steier Lajos kitűnő munkatársunknak minden idézete helyes és cikkei továbbra is fogják szolgálni ha nem is a mai, lelkileg is cseh uralom alá jutott tót vezetők, hanem a jövő tót generáció tárgyalagos felvilágosítását.

A szerk.

egyezmény lejárt előtt, van-« valami köze ahhoz a nemzetközi jogi problémához, hogy Németország és Ausztria jogosultak-e vámunióra lépni egymással? Nyilván semmi. De a német terv bejelentését Franciaország saját presztízse ellen irányított támadásnak tekintette s ezért, a politikának mai demokratikus berendezése mellett, abban az izgalomból, amely a francia közvéleményen erőt vett, a francia külpolitikának lehetetlen volt a március 1-én kötött megegyezésben tett csekély koncessziót is fenntartania. Különösen lehetetlen volt ez éppen Briandnak, a nacionalista-militarista Franciaország pacifista külügyminiszterének, akivel szemben a német külpolitika vezetői annyira maliciózusak voltak, hogy a vámunió tervének keresztapaságát, a „regionális egyezmények“ eszméjére való hivatkozással egyenesen neki ajánlották fel.

A tengeri megegyezésnek így Franciaország részéről történt felborítása két körülmény kidomborítására volt alkalmas. Az egyik az, hogy a francia közvélemény népszövetségi egységokmány, Briand—Kellogg-paktum és hágai döntőbíráskodás dacára sem gondol arra, hogy a háborút kikapcsolja a „nemzeti politika eszközei“ közül és biztonságát csupán *fegyveres* ereje állandó növelésében látja; a másik az, hogy az imperialistának tartott fasiszta Olaszország mily komolyan törekszik arra, hogy a nemzetközi béke ügyét még a maga jogos igényeinek feláldozásával is előmozdítsa. Mussolini nemcsak hogy a „paritás“ megvalósításáról mondott le a márciusi egyezményben, hanem utólag még azt a koncessziót is kész volt elfogadni, amelyet az angol kormány ajánlott az újabb nehézségek elhárítása végett. Az eredeti egyezmény szerint ugyanis 1934—36 években semminő régi hajóúr pótlása nem volna megengedve: Franciaország most azt kívánja, hogy a szükséges pótlás építését megkezdhesse, noha koncedálná azt, hogy nem fejezheti be 1936 december 31 előtt; az angol javaslat pedig ennek a kérdésnek eldöntését az 1935-ben tartandó konferenciára akarná bízni. Olaszország elfogadta ezt a javaslatot, de Franciaország nem. Ezzel pedig az egész megegyezés felborultnak tekinthető.

A VÁMUNIÓ TERVÉNEK egy másik, talán nem kívánt következménye Briand pozíciójának megrendülése volt. A kamara külpolitikai vitájában szokatlanul éles hangon bírálta a jobboldal egyik vezérszónoka, Franklin-Bouillon a külügyminiszter működését s azt követelte tőle, hogy változtassa meg módszereit, tekintve hogy „öt év óta tévutakon járt és súlyosan kompromittálta a béke ügyét“. Igaz, hogy amikor szavazásra került a sor, úgy szólván egyhangú volt a kamara állásfoglalása a kormány politikája mellett: de alighanem csak azért, mert különben a Briand-t üldöző jobboldal kénytelen lett volna saját kormányát megbuktatni. Briand-ellenes érzelmeinek ezért inkább a köztársasági elnökválasztáson adott szabad kifejezést, ahol a külügyminiszter mintegy 40 szóval az első szavazásnál kisebbségben maradván, a második szavazásnál visszavonta jelöltségét. Az elnökválasztásnál szenvedett kudarca után Briand felajánlotta lemondását is és noha Laval kívánságára visszavonulásának kérdése függőben maradt, bizonyos, hogy a genfi tárgyalásokon Briand — mint akiről többé nem tudható, hogy mennyiben képviseli Franciaország politikáját a saját politikájával — csupán lényegesen csökkent presztízzsel vehet részt.

Hazai helyzetének megrendülése és az angol-francia antant újabb megzavarása ellenében nem tudjuk, kielégítő vigaszul szolgál-e Briandnak a kisantant tüntető egységes állásfoglalása az ő újabb Páneurópa-tervei mellett. A kisantant két agrárállama, Románia és Jugoszlávia bizonyára nem csekély áldozatot hoz politikai barátainak, amikor a Németországgal való gazdasági megegyezésre mutató kedvező alkalmat így elszalasztja s ön-

álló külpolitikáról lemondván, teljesen alárendeli magát az ambiciózus cseh külügyminiszter vezetésének. A kisantant jelenlegi külpolitikája ezzel úgy fest, mint hogyha az egész szövetség csupán a csehszlovák köztársaság érdekeinek védelmére alakult volna. Az ilyen baráti önfeláldozás szép, de drága dolog s kérdés, hogy Románia és Jugoszlávia mai gazdasági helyzete mennyire engedi meg az ilyen fényűzést.

A TENGERI EGYESSÉG FELBORULÁSA ismét csak hátráltatja a leszerelés ügyét, ami annál is inkább sajnálatos, mert a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara washingtoni kongresszusának tárgyalásaival kapcsolatban elhangzott nyilatkozatok arra mutatnak, hogy Amerika a nemzetközi hadiadósságok egyre jobban nyomasztó kérdését a leszerelés előhaladásával kívánja kapcsolatba hozni. A kongresszus első napján mondott beszédében Herbert Hoover, az Egyesült-Államok elnöke azt fejtegette, hogy a mai válság alapvető okai — növekvő adóterhek, a stabilitás és a bizalom hiánya — mind a háborúban gyökereznek s ami továbbra is fenntartja ezeket, az az új háború esetére szóló nagyarányú fegyverkezés. Ennélfogva ő úgy véli, hiábavaló Európa és Amerika gazdasági és pénzügyi összeműködésének kérdéseit felvetni mindaddig, amíg sikeres lépés nem történt a fegyverkezés csökkentésére.

Persze Hoover nem mondotta egy szóval sem, hogy a leszerelés előhaladása esetén hajlandó lesz a hadiadósságok kérdését is revideálni s beszédének óvatosabb értelmezése szerint nem is igen volt egyéb célja, mint elébevégni annak, hogy a kongresszus valaminő határozatot hozzon az utóbbi kérdésben, maga a kongresszus mégis így fogta fel nyilatkozatát és sietett a hadiadósságok kérdését szőnyegre hozni. Bergmann német delegátus igen bátor beszédben védte meg a kongresszus jogát az állásfoglalásra egy oly kérdésben, amely ma a nemzetközi gazdasági relációkat legmélyebben befolyásolja s rámutatott arra, hogy a Rómában 1923-ban és Amsterdamban 1929-ben tartott kongresszusok is foglalkoztak e kérdéssel, és pedig korántsem hatás nélkül. Az európai országok képviselői részén megnyilvánult hangulatnak engedve azután az amerikai álláspont is vesztett merevségéből, de az elnök kormányához közel álló elemek abban az irányban igyekeztek befolyásukat érvényesíteni, hogy amennyiben a hadiadósságok ügye megemlíttetnék, történjék utalás a moratórium igénybevételét megengedő megállapodásokra is. Ehhez azonban azt fűzték hozzá, hogy számvetésekbe, amelyekkel a moratórium szükségét valamely állam igazolni kívánja, „improduktív“ kiadások ne legyenek felvehetők. Ezen pedig nemcsak a fegyverkezés költségeit értik, hanem, mint kitűnt, igazi amerikai mentalitással még a szociális gondoskodás költségeit is! Természetes, hogy Németország képviselői egy ilyen formulázást nem fogadhat- tak el s így a végső rezolúció csak igen óvatos formában hozza elő a kérdést. A határozat bevezetőben a leszerelés fontosságát emeli ki, majd hangsúlyozván, hogy nemzetközi megállapodások tiszteletben tartása nevezetes feltétele a nemzetközi hitel és forgalom fenntartásának, megjegyzi, hogy ez nem zárja ki ezeknek a megállapodásoknak tárgyilagos felülvizsgálását, amennyiben ezt a változott viszonyok indokoltá teszik. A határozati javaslatot pártoló beszédében pedig az amerikai delegáció szónoka határozottan kiemelte, hogy ők „sohasem elleneztek azt a javaslatot, hogy bármely nemzetnek joga legyen az adósságok kérdésének újabb megvizsgálását kérni azoknak az elveknek alapján, amelyek szerint a kérdést eredetileg rendezték“.

Egy kis ajtó tehát mégis csak nyitva van s ha a jelenlegi amerikai kormány nem is érez hajlamot arra, hogy ezt a problémát komoly tárgyalásba vegye, koránt sincsen kizárva, hogy a hadiadósságok kérdése, a vámpolitika

és a szociálpolitika nagy kérdéseivel együtt, a következő elnökválasztási hadjárat alapjává legyen. Az amerikai közvélemény lassan mozog és nem könnyen enged sarkalatos nézeteiből, de a nagy válság őket is mindinkább megtanítja arra, hogy a teljes gazdasági liberalizmus a belpolitikában és a teljes elzárkózás a külpolitikában ma már nem egyeztethető össze s hogy választaniok kell a belső piac teljes szocialisztikus szabályozása vagy az európai piac reorganizálásában való aktív és áldozatkész részvétel között.

AMIDÓN CAROL ROMAN KIRÁLY a múlt év pünkösdjén hazatért hazájába, előrelátható volt, hogy a tevékeny, nyugtalan lelkületű uralkodó nem fogja beémi a parlamentáris királynak merőben dekoratív szerepével s hogy a Nemzeti Parasztpárt demokratikus uralmának igyekezni fog véget vetni. Ez a fordulat csaknem egy évig váratott ugyan magára, de a legutóbbi hetekben mégis bekövetkezett. Minthogy az általa kívánt koncentrációt egy évvel ezelőtt nem lehetett létrehozni, a király kénytelen volt hagyni, hogy a parasztpárti rendszert az idő és saját tehetetlensége eméssze meg. Igaz, hogy a pártnak feje, Maniu, rövidesen lehullott a kormány éléről, de a rendszer maga, Mironescu vezetése alatt április közepéig tengette életét. Midőn végre nyilvánvalóvá vált, hogy a dolgok így tovább nem mehetnek, Titulescu, Románia legnagyobb tekintélyű politikusa kapott megbízást kormányalakításra, ami neki széles koncentrációs alapon sikerült volna is. Amidőn azonban Titulescu bemutatta kész listáját a királynak, Carol azt a kívánságát fejezte ki, hogy a kabinetben Argetoianu is foglaljon helyet, a régi román hivatásos politikusok egyik leghírhedtebbike, aki már három pártnak volt tagja s a román közéletben osztatlan ellenszenvnek örvend. A királynak e kívánságán megbukott Titulescu vállalkozása, mert a Nemzeti Parasztpárt vezetérei közül egy sem volt hajlandó Argetoianuval együttműködni. Így azután váratlanul Jorga professzor, Románia „Staats- und Hofhistoriograph” -ja alakított egy a pártokon kívül álló kormányt, amelyben „a király barátai”: Argetoianu és Manoilescu a kimagasló személyiségek, míg a mutatós megjelenésű és nagytekintélyű Jorga professzor inkább csak cégérül szolgál az új vállalkozásnak. Jorga „takarékoság és nyugalom” jelszóval vette át a kormányt s úgy látszott, hogy kísérletet fog tenni a parasztpárti parlamenttel való kormányzásra. Azonban röviddel a kormány megalakítása után megtörtént a parlament feloszlatása s a választások kiírása június i-re. A feloszlatást Jorga azzal indokolta, hogy a jelenlegi országgyűlés által hozott törvények túlságosan költségeseknek bizonyultak s azokat meg kell reformálni. Így eleve reménytelennek látszott egy olyan parlamenttel az együttműködés, amelynek egész eddigi működését elítélni és lerontani kénytelen.

Az első nagyszabású kísérlet tehát, Romániát demokratikus-parlamentáris alapokon kormányozni, ezzel el van temetve. Most a választások küszöbén Argetoianu vette át Jorgától a belügyi tárcát, nyilván e poszton szerzett régi tapasztalatai és bevált tehetsége folytán. Ilyenfórmán nem kell kételkedni abban, hogy Jorga kormányának meglesz a többsége az új parlamentben. A tanulságok levonása az erdélyi román politikusokat illeti. Mert íme kétségtelenül bebizonyult az, amit mi magyarok előre megjósoltunk: bebizonyult, hogy az ő európaibb ideáikkal és módszereikkel Romániát nem lehet kormányozni. Románia joggal a romániaiaké, az erdélyieknek pedig meg kellene találniuk a maguk tevékenységének területét saját hazájukban — Erdélyben...

AZ IDEI ANGOL KÖLTSÉGVETÉS amolyan „fegyverszünet”-féle a szocialista kormány és a tőke között. Már a tavalyi budget benyújtása-

kor kijelentette Snowden, hogy nézete szerint az egyenes adófizetők megterhelése egyelőre elérte az észszerűség határát s hogy a következő években nem szándékozik az egyenes adókat emelni. Ezt az ígérését most be is váltotta: a folyó évi budgetben csupán a benzin-adót emeli gallononként két pennyvel, amiből 8 millió fontot remél behozni. A költségvetésnek 37 és fél millió fontot kitevő deficitjét egyébként túlnyomóan az Amerikában fizetendő dollártartozások fedezésére tartott alapnak megdézsmálásából igyekszik fedezni, amit azért tehet meg, mert az új Nemzetközi Bankkal létesített megállapodások folytán e fedezetre többé nincs szüksége. Egy további „trükkje“ Snowden budgetjének az, hogy a jövő évi jövedelmi adó harmadik negyedének befizetését júliusról januárra tolja előre, amivel persze voltaképp csak a következő évi állami bevételt rövidíti meg. Bírálói tehát joggal vetik szemére, hogy pénzügyi politikája minden előrelátás híjával van és indokolatlanul optimisztikus, mert nem számol a munkanélküliség elleni biztosítás növekvő terheivel, amelyek az elmúlt évben is nem kevesebb mint 8 millióval emelkedtek. E bírálatra válaszul Snowden földértékadó-tervére hivatkozik, amelytől 1933-tól kezdve tekintélyes bevételt remél. Hogy a földértékadó, amelynek bevezetésétől Henry George valamikor a gazdálkodó társadalom összes problémáinak megoldását remélte s amelynek megvalósítását Angliában először Lloyd George kísérelte meg 1909. évi híres budgetjében, valóban fog-e akkora jövedelmet hozni, mint azt Snowden reméli, nagy kérdés: egyelőre csak az bizonyos, hogy költséget jelent, a kataszter felállításának költségeit. Sir Austen Chamberlain, akinek pénzügyminisztersége alatt 1920-ban a Lloyd George-féle adókat eltörölték, kimutatta, hogy az értékelés költségei 5 millió fontot tettek ki, az adóból tényleg befolyt jövedelem pedig nem volt több, mint 1,800.000 font. Ennélfogva nem alaptalan az a vélemény, hogy a földértékadó bejelentése nem egyéb, mint politikai tüntetés, Lloyd Georgenak szóló gesztus, amellyel a Labour-kormány a gyengéd kötelékeket iparkodik erősíteni, amelyek a liberális párthoz fűzik.

A munkanélküliség problémája pedig továbbra is teljes méreteiben fennáll s a kép, amely e kérdés vizsgálatára kiküldött királyi bizottság ankétjéből kialakul, nem sok vigasszal kecsegtet. A munkanélküliség elleni biztosítás évi költsége jelenleg nem kevesebb, mint 124 millió font, amiből a biztosítási járulékok csak 45 milliót, azaz kevesebb mint 40%-ot fedeznek: a többit fedezetlenül „kölsönzi“ az államtól az alap. A munkaadók érdekeltségének a bizottság elé terjesztett memoranduma megemlékezik a biztosítással üzőtt különböző visszaélésekről, amelyeknek megkönnyítése egyike volt a jelenlegi kormány legsürgősebb dolgainak. Azonban minden visszaélés nélkül is mutatja az egész rendszer képtelenségét az a tény, hogy egy egészséges munkavállaló, akinek felesége és három gyermeke van s aki harminc heti kontribúció fejében 17 fontot (476 pengőt) fizetett be az alapnak, korlátlan ideig húzhat körülbelül havi 200 pengőnek megfelelő segélyt az alaptól, anélkül, hogy munkakereséssel nagyon meg kellene magát eröltetnie. Ennélfogva a munkaadók érdekeltsége azt javasolja, hogy az egész intézményt észszerű biztosítási alapokra kell helyezni; hogy evégből a segélyek teljes összegét arányba kell hozni a biztosított által befizetett összegekkel és hogy segélyt csak a szükségnek gondos megállapítása után s csak annak a munkásnak kell adni, aki kész elvállalni oly munkát is, amely nem esik az ő szakmája körébe, de amelynek ellátására képes.

Ezzel szemben a szakszervezetek tanácsa egészen meg akarná szüntetni a munkanélküliségi biztosítást mint ilyent: a munkanélküliség terhet teljesen az államra hárítaná — és pedig minden határ és szigorított ellenőrzés nélkül — s a költségeket jövedelmi pótdadó alakjában kívánná fedezni. E két ellentétes

elgondolás értékét megvitatni itt nem lehet feladatunk, azonban rá kell mutatnunk arra, hogy ahol a nézetek ily élesen állanak egymással szemben s ahol nem oly kérdéstről van szó, amelyet hatalmi szóval észszerűen el lehetne dönteni, a megoldás körvonalait egyelőre semmiképpen sem lehet kivenni.

Ami egyébként az angol belpolitikai helyzetet illeti, ha — amint az ott szokás — az időközi választásokból ítéljük meg a közvélemény változásait, akkor határozottan a konzervatívok előtörését kell megállapítani. De ha magukat a számokat vizsgáljuk meg abban a két kerületben, amelyet legutóbb a konzervatívok a szocialistáktól elhódítottak, akkor több óvatossággal fogjuk megítélni a helyzetet. Sunderlandben a konzervatívok 30.497 szavazattal győztek a Labour Party 30.075 és a liberálisok 15.020 szavazata ellen; ezzel szemben az 1929. évi általános választások alkalmával a munkáspárt 31.085, a konzervatív jelölt 29.180 és a liberális párt 2x.300 szavazatot kapott. Nyilvánvaló, hogy amidőn ezt az eredményt Baldwin az ipari vámvédelem eszméjének „nagy győzelme“ gyanánt ünnepelte, tetemesen túlzott. Már inkább lehetne hangulatváltozásról beszélni Ashtonben, ahol a konzervatív jelölt 2657 szavazattal többet, a Labour jelölt pedig 2165-tel kevesebbet kapott, mint az általános választásokon. Csakhogy itt meg tekintetbe kell venni azt, hogy az általános választásokon egy liberális jelölt is „futott“, aki helyett most Sir Oswald Mosleynek a Labour Partyból kivált csoportja állított jelöltet s míg a liberális jelölt távolmaradásából mindkét pártnak körülbelül egyforma haszna lehetett, a Mosley-csoport jelöltje nyilvánvalóan csak a munkáspárttól vont el szavazatokat. Ha tehát az eddigi időközi választásokból valamiféle következtetést lehet vonni, ez egyedül csak az, hogy a liberális pártot erősen diszkreditálta a kormánnyal való „paktáló politikája“, mert amíg a másik két párt helyzete nagyban és egészbeif nem változott, a liberális párt minden kerületben, ahol fellépett, sokezer szavazattal maradt az 1929. évben elért eredményei mögött. Ez az „írás a falon“ valószínűleg nem lesz egyéb hatással, mint hogy Lloyd George kormánytámogató hajlandóságait még jobban meg fogja erősíteni, mert a liberális vezér érthető módon fázik attól, hogy az 1929-ben alighanem nagyrészt elköltött választási kasszája nélkül egyhamar a választók elé álljon, ahol pártját immár teljes megsemmisülés fenyegeti.

AZ AUSZTRÁLIAI FÖDERÁCIÓ, amely hosszú ideig a legegyenlethebb és állandóan növekvő földi jólét országa volt, most államcsőd komoly veszélyével kénytelen számolni. Ausztráliában tilos a munkások kizárása, — papíron a sztrájk is, — munkavíták eldöntését és munkabérek megállapítását kényszerhatalommal felruházott döntőbíróóságok és munkabérhivatalok végzik. Mióta a Labour Party—itt régebben mint az anyaországban — az alternatív kormánypárt, a munkabérhivatalokba és döntőbíróóságokba mind több és több, a szocialista világnézettel rokonszenvező egyéniség került, aminek következtében a bérek mind rohamosabban emelkedő tendenciát követtek. Az ipának e téren beállott veszteségeit magas védővámok pótolták. Ez a politika természetesen az élet állandó drágulását vonta maga után, amit a fogyasztó jóideig csak azért nem érzett meg, mert a háborúelőtti „boldog években“, majd a háborús konjunktúra kihasználásával, Ausztrália gazdasági élete mind nagyobb és nagyobb virágzásnak indult. Amint azután a háború utáni időkben a gazdasági válság szele Ausztráliát is kezdte elérni, a föderáció és egyes tagállamai némileg túlméretezett gazdasági és szociálpolitikájukat egyre-másra újabb és újabb külföldi kölcsönök felvételével igyekeztek alimentálni. Ez a politika csak ment valahogy, amíg a válság Ausztrália főexporttermékeit, a búzát és a gyapjút is el nem érte. Amióta azonban a válság a mezőgazdaságot sújtja legnagyobb erővel, Ausztrália jövedelmei

hirtelen katasztrófáisan leapadtak s a külföldi kölcsönök kamatszolgálatát kénytelen aranyexporttal fedezni, ami a föderáció jegybankját aranytartálékainak kimerülésével fenyegeti. Mintegy egy esztendővel ezelőtt a miniszterelnökök melboumei értekezlete nagyarányú takarékosági akció keresztülvételében állapodott meg s amíg Scullin, a központi Labour-kormány elnöke a londoni birodalmi konferencián tárgyalta, helyettese, Fenton és a pénzügyek vezetője, Lyons, iparkodtak is a megállapodásokat végrehajtani: ebben azonban megakadályozta őket a Labour-párti „caucus“ (a parlamenti pártfrakció) ellenállása. Scullin miniszterelnök visszatérése után még jobban komplikálta a helyzetet Scullinnek az a lépése, hogy Lyons félretételével visszahívta kormányába Theodore volt kincstárnokot, aki holmi bányamanipulációkkal kapcsolatban panamavádakkal terhelve mindeztideig tisztázatlanul, eljárás alatt áll. Theodore inflációs tervekkel állt elő: 18 millió fontos „bizalmi kölcsön“ felvételére kért felhatalmazást, amiből 12 milliót a munkanélküliek és 6 milliót a gazdák segítségére kívánt fordítani. Theodore tervei tiltakozásra késztették a bankokat és midőn elődje, a józan mérsékletéért osztatlan elismerést szerzett volt ideiglenes kincstárnok, Lyons, néhány hívével együtt kilépett a munkáspártból, a konzervatív-liberális Nacionalista Párt vezére önként átadta neki az egyesült ellenzéki blokk vezérletét. Közben a helyzet újabb bonyodalomokkal szaporodott, amidőn az Új-Dél-Wales-i választásokon a Labour Party aratott győzelmet s a kormány élére ott a legszélső baloldal képviselője, Lang került, aki azzal kezdte működését, hogy bejelentette: a külföldi hitelezőknek többé nem fizeti meg kölcsönök kamatait. Az esedékes kamatokat tehát Új-Dél-Wales helyett is a központi kormánynak kell most fizetnie, ami korántsem könnyítette meg helyzetét. Különös ironiája a helyzetnek az, hogy a Scullin-kormány, amely élesen elítéli Lang önkényes politikáját, — minthogy ez Ausztrália külföldi hitelét súlyosan rongálja — a központi parlamentben Lang elvbarátainak támogatásától függ, mióta a párt mérsékelt elemei Lyons vezetése alatt ellenzékbe vonultak. A Theodore-féle inflációs javaslatot is csak a szélső baloldal támogatásával sikerült az Alsóházban keresztülvinni: ámde a Szenátus, amelynek nacionalista többsége van, visszavetette a „bizalmi-kölcsön“-billt s most a Scullin-kormány kénytelen lesz mindkét ház feloszlatása után, a választóközönségre bízni a döntést Ausztrália nagy pénzügyi problémái felett. A plebiszcitum előtt végtelenül bonyolult pénzügyi és gazdaságpolitikai kérdések lesznek: három pénzügyi program között kell a népnek választania, a Lyons-féle „orthodox“ takarékosági program, a Theodore-féle inflációs-programm és a Lang-féle „repudiációs“ program között. A mai politikai demokrácia legélesebb kritikája ez: az egyszerű, tudatlan választónak többé nem személyek vagy általános pártdoktrínák, hanem bonyolult technikus kérdések fölött kell döntenie, amelyeknek horderejét még egy átlagos műveltségű ember sem foghatja fel, ha nem szakértő pénzügyi és világgazdasági kérdésekben. Jól érzi ezt maga a jelenlegi kormány elnöke is, amidőn most, a tizenkettedik órában újabb tárgyalásokra tesz ajánlatot az egyesült ellenzéknek. Az ellenzék egyelőre bizalmatlanul áll ezzel az indítvánnyal szemben, mert tudja, hogy a Labour Party belső szervezete szerint a miniszterelnök nem úr a saját házában s hiába köt megállapodásokat, ha a „caucus“ másnap leszavazza. A demokrácia reformját tehát legalább is a szocialista pártban kellene végrehajtani, hogy a vezetőknek módjukban legyen észszerű kompromisszumokat kötniök s kényes pénzügyi problémák intézését kivonniok a plebiszcitáris demokrácia sorsjátékaiból.